

معاونت درمان

دبیرخانه شورای راهبردی تدوین راهنماهای سلامت

شناسنامه و استاندارد خدمت

زالودرمانی

بهار ۱۴۰۰

تنظیم و تدوین:

کارگروه تدوین استانداردهای طب سنتی دانشگاه علوم پزشکی تهران- دفتر طب ایرانی و مکمل

با همکاری:

انجمن علمی طب سنتی ایرانی

هیات ممکنه و ارزشیابی رشته طب سنتی ایرانی

دفتر طب ایرانی و مکمل وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی

اسامی تدوین کنندگان:

۱. دکتر محمدرضا شمس اردکانی: مدیرکل دفتر طب ایرانی و مکمل
۲. دکتر عبدالله بهرامی: عضو محترم هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی مشهد و رئیس انجمن علمی طب سنتی کشور
۳. دکتر محمود خدادوست: متخصص طب سنتی ایرانی و عضو محترم هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی
۴. دکتر نفیسه حسینی یکتا: متخصص طب سنتی ایرانی و عضو محترم هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی ارتش
۵. دکتر علیرضا عباسیان: متخصص طب سنتی ایرانی و عضو محترم هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی تهران
۶. دکتر مهدی یوسفی: متخصص طب سنتی ایرانی و عضو محترم هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی مشهد
۷. دکتر ابراهیم خادم: متخصص طب سنتی ایرانی و عضو محترم هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی تهران
۸. دکتر لیلی شیرینیگی: متخصص طب سنتی ایرانی و عضو محترم هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی تهران
۹. دکتر ریحانه معینی: متخصص طب سنتی ایرانی و عضو محترم هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی تهران
۱۰. دکتر نرگس گرجی: متخصص طب سنتی ایرانی و عضو محترم هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی تهران
۱۱. دکتر حوریه محمدی کناری: متخصص طب سنتی ایرانی و عضو محترم هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی تهران
۱۲. دکتر غلامرضا کردافشاری: متخصص طب سنتی ایرانی
۱۳. دکتر مهشید چایچی: متخصص طب سنتی ایرانی

تحت نظارت فنی:

گروه استانداردسازی و تدوین راهنماهای سلامت

دفتر ارزیابی فن آوری، استانداردسازی و تعرفه سلامت

الف) عنوان دقیق خدمت مورد بررسی (فارسی و لاتین) به همراه کد ملی:

– زالو درمانی به ازای دو زالو با حداقل ۳۰ دقیقه زمان کد ملی ۹۰۱۷۹۲

– زالو درمانی به ازای هر زالوی اضافه کد ملی ۹۰۱۷۹۳

Leech Therapy - Hirudotherapy

متن استاندارد برای هر دو کد یکسان است. در جاهایی که ویژه زالوی بیشتر باشد، کد در پرانتز اضافه می‌شود.

ب) تعریف و تشریح خدمت مورد بررسی :

زالودرمانی یکی از روش‌های درمانی دستی در طب ایرانی است که مقالات و تحقیقات جدید نیز استفاده از آن را روشی منطقی در درمان برخی بیماری‌ها معرفی کرده است. در این روش تعدادی زالوی بهداشتی بر روی منطقه مورد نظر گذاشته شده و پس از اینکه میزان مورد نیاز خون‌گیری انجام شد، زالو به صورت خود به خود یا با استفاده از موادی جدا و سپس معدوم می‌گردد.

ج) اقدامات یا پروسیجرهای ضروری جهت درمان بیماری:

انتخاب زالوی مناسب:

بهترین و مورد استفاده ترین زالو که در ایران نیز به وفور یافت می‌شود Medicinalis Hirudo است.

بهترین نوع زالو:

متوسط‌الاندازه با سر بزرگ که رنگ آن ماشی باشد؛ بالای آن به سبز بزند و دو خط زرنیخی طولانی بر پشت آن باشد و بصورت بهداشتی و پرورشی تهیه شود.

انواع مناسب زالودرمانی:

۱. زالوی سرخ مایل به زرد و دارای پهلوی دایره‌ای شکل
۲. زالوی جگری رنگ (قرمز تیره)
۳. زالوهایی که شبیه ملخهای ریز هستند.
۴. زالوهایی که شبیه دم موش هستند.
۵. زالوهای باریک و سر کوچک
۶. زالوهای شکم قرمز به ویژه اگر در آب جاری باشند بهتر از زالوهای پشت سبز هستند.

انواع زالوهای سمی و غیر قابل استفاده:

۱. زالوی مزغب (پشم دار)
 ۲. دارای خطوط لاجوردی
 ۳. رنگ بوقلمون (یعنی هر لحظه به رنگی در بیاید)
 ۴. شبیه مار ماهی
 ۵. آنچه در گودالهای ردی (آبهای کثیف) رشد کرده باشد.
- نکته:** استفاده از زالوهای سمی باعث ایجاد ورم، غشی، نزف الدم (خونریزی)، حمی (تب)، استرخاء (رخوت و سستی بدن) و قروح ردیه (زخمهای ناجور) می شود.

محل نگهداری زالو

زالوی یکبارمصرف باید از مراکز معتبر و مورد تأیید دارای مجوز تهیه شود و در ظروف شیشه‌ای دارای سرپوش پارچه‌ای حاوی ۲/۳ آب بدون کلر قرار گرفته و هیچ نوع تغذیه نداشته باشد و آب ظرف به تدریج طی ۱ هفته تعویض شود.

• ارزیابی قبل از انجام پروسیجر

۱. مد نظر داشتن موارد منع انجام زالودرمانی
۲. اطلاع از اصول کلی درمان و دیگر روش‌های درمانی در طب سنتی ایران (شناخت لزوم استفاده از دیگر روش‌های درمانی مثل روغن مالی، رایحه درمانی و یا آب‌درمانی به صورت هم‌زمان) و مشخص کردن هدف درمانی
۳. در صورت وجود امتلا (بد انباشت و پری) در بدن قبل از زالودرمانی لازم است پاکسازی بدن با روش‌های دیگر انجام شده باشد.
۴. آماده سازی همه مواد و تجهیزات لازم برای انجام زالودرمانی قبل از آغاز کار
۵. بهترین زمان برای این کار هفته سوم از ماه قمری است.
۶. بهتر است بیمار ناشتا نباشد مگر در شرایط خاص
۷. بیمار حداقل ۳ ساعت غذای سنگین نخورده باشد.
۸. بیمار در حالات هیجانی و روحی شدید نباشد.
۹. بیمار طی ۲۴ ساعت گذشته ورزش و فعالیت شدید جسمانی و مسافرت طولانی نداشته باشد.
۱۰. تسلط اجرایی در شناخت و انتخاب زالوی مناسب، میزان خون‌گیری مورد نیاز، نحوه بند آوردن خونریزی و پانسمان موضع و توانایی کنترل اولیه وضع بیمار در صورت بروز ضعف با توجه به شرایط ویژه هر فرد، اعم از شرایط سنی، مزاجی و بیماری هر فرد.
۱۱. در دسترس بودن امکانات احیا و فراورده‌های مقوی طب ایرانی در صورت بروز ضعف و غش

• ارزیابی حین انجام پروسیجر

۱. مراحل کار به ترتیب زیر را برای بیمار توضیح دهید و سپس انجام دهید:
 - ✓ تعداد مورد نیاز زالو بر روی ناحیه مورد نظر قرار می‌گیرد.
 - ✓ گاهی ممکن است برای موفقیت و سرعت بیشتر با دستگاه مکش تجمع خون در ناحیه افزایش یابد و یک برش بر روی محل مورد نظر با استفاده از تیغ بیستوری مناسب و استریل ایجاد شود تا زالو سریعتر محل را بگیرد.
 - ✓ زمانی که زالوها به اندازه توان خون را مکینند خود به خود رها می‌شوند؛ اما گاهی لازم است آنها را زودتر جدا کرد. برای این کار پنس مخصوص را به نمک آغشته کرده و زالو گرفته می‌شود تا با این ترفند زالو سریع رها شود.
 - ✓ اگر مقدار خون‌گیری به حد مطلوب نباشد بعد از افتادن زالو با استفاده از مکش محجمه میزان خون‌گیری بیشتر می‌شود.
 - ✓ پس از اتمام خون‌گیری در صورت شدت خونریزی و ضعف بیمار، محل خون‌گیری با فرآورده‌های بندآورنده خون در طب ایرانی پوشانده و با گاز استریل و پنبه پانسمان می‌شود.
 - ✓ زالوهای مصرفی داخل ظرف آب نمک، نمک یا الکل انداخته می‌شود تا از بین بروند.
۲. به بیمار توضیح دهید که احساس سوزش اندک در زمان گزیدن جانور بعد از چند دقیقه بهبود خواهد یافت
۳. تا زمانی که لخته ایجاد شده بر روی محل خون‌گیری پاک شود خونریزی ادامه می‌یابد
۴. نباید خونریزی را بلافاصله قطع کرد زیرا باعث تورم محل خون‌گیری، حساسیت و خارش می‌شود.
۵. شرایط بیمار از جهت ضعف جسمانی و نبض او مرتب مورد بررسی قرار گیرد.
۶. مراقب نشانه‌های واکنش حساسیت به بزاق زالو باشید.
۷. در زالودرمانی با هدف کمک به خون‌رسانی برای پیوندها معمولاً به ازای هر ۱۰ سانتی متر مربع یک زالو گذاشته می‌شود و اگر ضخامت فلپ بیش از ۲ سانتی متر باشد دوبرابر تعداد زالو استفاده می‌شود. درمان در صورت وجود ایسکمی وریدی باید هر ۲ ساعت و در صورت احتقان ساده هر ۴ ساعت زالودرمانی تکرار شود.

• ارزیابی بعد از انجام پروسیجر

۱. زالو باید یک‌بار مصرف باشد و پس از انجام فرآیند نابود شود.
۲. پس از رها شدن زالو اگر خون‌گیری کافی نبوده بادکش انجام دهید.
۳. در صورت کافی بودن خون خارج شده، محل را تنها با گاز استریل یا پنبه سوخته پانسمان کنید. استفاده از فرآورده‌های بندآورنده خون در طب ایرانی (عسل و پنبه سوخته) تنها در مواردی توصیه می‌شود که میزان خونریزی زیاد بوده و احتمال ضعف در بیمار وجود داشته باشد. در انتها لازم است توصیه‌هایی به بیمار داده شود که عبارتند از:
 - ۱) پرهیز از خواب حداقل به مدت ۶ ساعت
 - ۲) استفاده از غذاهای سبک به مدت سه روز

- ۳) عدم استفاده از حمام طولانی به مدت ۲۴ ساعت
- ۴) پرهیز از فعالیت سنگین یا سفر
- ۵) استفاده از اشیای با مزاج گرم بعد از اخراج خون (به طور عام) ممنوع است
- ۶) همچنین مصرف اشیای سرد و مرطوب قوی بیشتر از نیاز توصیه نمی شود.

• کنترل عوارض جانبی انجام پروسیجر

۱. از زالوی بهداشتی استفاده کنید و تمام نکات بهداشتی را رعایت کنید تا احتمال عفونت از بین برود. در صورت احتمال بالای عفونت می توانید از درمان پروفیلاکسی استفاده کنید.
۲. لازم است مقدار خونی که خارج می شود با توجه به شرایط بیمار تنظیم شود تا بیمار دچار افت فشار خون یا کم خونی نشود. در بیماران جراحی و پیوند در صورت افت هموگلوبین بیمار کمتر از ۸ نیاز به تزریق خون وجود دارد.
۳. نبض بیمار و شرایط عمومی او هر یک ساعت تحت نظارت پزشک باشد. در صورت واکنش حساسیت شدید امکانات احیا و داروهای لازم در دسترس باشد.
۴. نباید خونریزی را بلافاصله قطع کرد زیرا باعث تورم محل خون گیری، حساسیت و خارش می شود.
۵. از رسیدن آب سرد و هوای سرد بر موضع زالو باید ممانعت گردد، زیرا موجب خارش و تورم و گاهی باقی ماندن زخم می شود.
۶. زالو نباید مستقیماً روی رگ انداخته شود. اگر زالو موجب خونریزی شدید از محل شریان شود لازم است با داروهای بند آورنده خون کنترل شود.

د) تواتر ارائه خدمت (تعداد دفعات مورد نیاز / فواصل انجام)

فاصله دو زالودرمانی بسته به نظر پزشک متخصص طب سنتی برحسب نوع بیماری و طبع فرد، فصل، منطقه جغرافیایی و متفاوت است. در صورت صلاحدید پزشک در بیمارانی که برای پیوند یا حین جراحی نیاز به زالودرمانی دارند تا زمانی که هموگلوبین بیمار کمتر از ۸ نشود قابل تکرار است و در این صورت نیاز به تزریق خون وجود دارد.

ه) افراد صاحب صلاحیت جهت تجویز (Order) / خدمت مربوطه و استاندارد تجویز:

- پزشک PhD طب سنتی و متخصص طب سنتی ایرانی (فارغ التحصیل دانشکده‌های طب سنتی): پزشکانی هستند که دوره دکترای تخصصی (PhD) یا تخصص طب سنتی ایرانی را در دانشگاه‌های مورد تأیید وزارت بهداشت گذرانده‌اند.

و) افراد صاحب صلاحیت جهت ارائه خدمت مربوطه:

○ پزشک PhD طب سنتی و متخصص طب سنتی ایرانی

ز) عنوان و سطح تخصص‌های مورد نیاز (استاندارد) برای سایر اعضای تیم ارائه کننده خدمت:

ردیف	عنوان تخصص	تعداد مورد نیاز به طور استاندارد به ازای ارائه هر خدمت	میزان تحصیلات مورد نیاز	سابقه کار و یا دوره آموزشی مصوب در صورت لزوم	نقش در فرایند ارائه خدمت
۱	کمک	یک نفر	کارشناس پرستاری، مامایی	گذراندن دوره ۳ ماهه تئوری و عملی	همکاری با پزشک در انجام کارهایی که نیاز به سرعت عمل دارد
۲	پذیرش و خدمات	یک نفر	سیکل	-	پیگیری مسائل اداری - مالی و جابه‌جایی وسایل و شست و شوی وسایل

ح) استانداردهای فضای فیزیکی و مکان ارائه خدمت:

این خدمت در مطب و سلامت‌کده ارائه می‌شود. این خدمت در اندیکاسیون‌هایی مانند پیوند بافتی، هماتوم بعد از جراحی، بیماری‌های قلب و عروق در بخش‌های بیمارستانی برای بیماران بستری با مشاوره پزشک PhD متخصص طب سنتی ایرانی قابل انجام است.

- متراژ اتاق: ۶ متر
- دمای اتاق: ۲۳ الی ۲۵ درجه سانتی‌گراد
- پوشش دیوارها و کف اتاق: هر پوششی که قابلیت شستشو داشته باشد اعم از کاشی، سرامیک، سنگ و غیره
- نور اتاق: نور معمول در اتاق معاینه (جهت تأمین نور کافی برای مشاهده موضع زالودرمانی می‌توان از چراغ معاینه پایه‌بلند استفاده نمود)
- سیستم تهویه: جهت تهویه مناسب اتاق

ط) تجهیزات پزشکی سرمایه ای به ازای هر خدمت:

ردیف	عنوان تجهیزات	کاربرد در فرایند ارائه خدمت	متوسط عمر مفید تجهیزات	تعداد خدمات قابل ارائه در واحد زمان	متوسط زمان کاربری به ازای هر خدمت	امکان استفاده همزمان برای ارائه خدمات مشابه و یا سایر خدمات
۱	ظرف شیشه‌ای مخصوص نگهداری زالو	نگهداری بهداشتی زالوها	۵ سال	-	-	وجود ندارد
۲	تخت	قرارگیری مراجعه‌کننده بر روی آن	۵ سال	دو خدمت در ساعت	۳۰ دقیقه	وجود دارد.
۳	بالش	قرارگیری مناسب مراجعه‌کننده	۱ سال	دو خدمت در ساعت	۳۰ دقیقه	وجود دارد.
۴	تهویه	جلوگیری از آلودگی فضای اتاق	۵ سال	دو خدمت در ساعت	۳۰ دقیقه	وجود دارد.
۵	دستشویی	-	۵ سال	دو خدمت در ساعت	۳۰ دقیقه	وجود دارد.
۶	سطل زباله بیمارستانی	جمع‌آوری زباله‌ها مرتبط	۲ سال	بسته به حجم سطل	-	وجود دارد.
۸	Safety box	جمع‌آوری ایمن تیغ‌ها	۲ سال	بسته به حجم سطل	-	وجود دارد.
۹	سطل زباله مخصوص اجساد زالو	قرار دادن اجساد زالوها	-	بسته به حجم سطل	-	وجود ندارد
۱۰	پنس	انتقال زالوها	-	۲ خدمت در ساعت	-	وجود ندارد
۱۱	آبکش کوچک	خارج کردن زالوها از ظرف نگهداری	-	-	-	وجود ندارد
۱۲	ظرف آب نمک	از بین بردن زالوهای مصرفی	-	بسته به حجم سطل	-	وجود ندارد
۱۳	ظروف بهداشتی نگهداری داروها	-	-	-	-	-
۱۴	وسایل احیا	-	-	-	-	-

ی) داروها، مواد و لوازم مصرفی پزشکی جهت ارائه هر خدمت:

ردیف	اقلام مصرفی مورد نیاز	میزان مصرف (تعداد یا نسبت)
۱	زالوی بهداشتی	بسته به شرایط
۲	تیغ بیستوری در اندازه‌ها و انواع مختلف	۲ عدد
۳	روکش یکبارمصرف	۲ عدد
۴	گاز استریل	۵ عدد
۵	پنبه استریل	بسته به مقدار خونریزی
۶	دستگاه مکش دستی یا ماشینی	یک عدد برای هر بیمار
۷	لیوان حجامت	۱ عدد
۸	الکل بهداشتی	5cc
۹	باند و چسب	بسته به محل خون‌گیری
۱۰	دستکش استریل	۱ عدد
۱۱	فرآورده‌های بندآورنده خونریزی	بسته به شدت خونریزی
۱۲	فرآورده‌های محرک و مقوی	بسته به بیمار و شرایط
۱۳	شوینده‌ها	بسته به شرایط
۱۴	نمک	بسته به شرایط
۱۵	آمپول ویتامین K	بسته به شرایط

در مورد دفع زباله‌های خونی ذکر این نکته لازم است که با توجه به قرارداد منعقد شده با شهرداری تهران ضایعات مربوطه در قالب دفع بهداشتی زباله‌های بیمارستان‌ها و مراکز درمانی معدوم خواهد گردید.

ک) استانداردهای ثبت:

- ثبت میزان نبض و فشار خون قبل و بعد از انجام خدمت.
- ثبت آزمایش خون (بوئیه هموگلوبین یا هماتوکریت) فاکتورهای انعقادی (PT, PTT, INR) قبل از خدمت و مارکرهای دیگر مانند کلسترول و تری گلیسرید بیمار بسته به تشخیص افتراقی‌های مطرح قبل و بعد از خدمت، همگی در صورت صلاحدید بالینی پزشک

- ثبت تغییر علائم هریک از اندیکاسیون‌های مطرح شده در بخش تعریف خدمت بر اساس VAS (Visual Analogue Scan)

ل) اندیکاسیون های دقیق جهت تجویز خدمت:

کاربرد زالودرمانی، بستگی به شرایط و نیاز بیمار متفاوت است و تشخیص اندیکاسیون ها بر عهده پزشک متخصص طب ایرانی است. بعضی از کاربردهای آن در بیماری های زیر است:

موارد کلی:

- هر جا که محتاج به پاک سازی نسبتاً عمقی عضوی باشد و یا امکان استفاده از حجامت وجود نداشته باشد (1-6)
- در صورتی که فردی توان تحمل حجامت را نداشته باشد (1-6)

برخی از کاربردها در مقالات

۱. تسریع بهبودی پیوندهای عضوی، گرفت ها و فلپ ها (7-12)
۲. هماتوم های بعد از جراحی و ناشی از تروما (9,10,12)
۳. واریس، فلبیت ها و سایر اختلالات انعقادی (10-12)
۴. کمک به بهبود ورم و زخم پا مانند زخم پای دیابتی (10,12)
۵. تسکین درد و بهبود عملکرد اندام در بیماری های مفصلی مانند درد کمر و استئوآرتریت (9-15)
۶. وریدهای ترومبوزه درجه ۳ در هموروئید (9,12)
۷. بیماری های پوستی مانند درماتیت آتوپیک و اگزما، پسوریازیس، هرپس (9,10,12)
۸. بیماری های التهابی دهان و دندان مانند سیالادنیت (التهاب مزمن غدد بزاقی) (9,11,12)
۹. ناباروری زنان و مردان (9,12)
۱۰. اندومتریوز، فیبروماستوپاتی (9,12)
۱۱. بیماری های التهابی و ترومای چشم مانند هماتوم پره اربیتال، گلوکوم، کاتاراکت (9,11,12)
۱۲. بیماری های گوارشی مانند کله سیستیت، پانکراتیت، هپاتیت، زخم معده (9,12)
۱۳. بیماری های تنفسی مانند آسم و رینوفارنژیت حاد و عفونت مزمن گوش (9,12)
۱۴. کنترل فشار خون، ایسکمی قلبی و سکته مغزی به عنوان ضد انعقاد (9,12)

م) شواهد علمی در خصوص کنتر اندیکاسیون های دقیق خدمت:

- کسانی که شرایط و ملاحظات قبل از زالودرمانی (که در بند ج ذکر شده) را رعایت نکرده باشند.
- بیمارانی که اختلال انعقادی خونریزی دهنده مانند هموفیلی دارند یا داروی ضد انعقادی خود را از ۲۴ ساعت قبل قطع نکرده اند.
- کسانی که در صورت نیاز به تزریق خون بعد از زالودرمانی، نمی توان به آنها خون تزریق کرد. (بیشتر در موارد جراحی بعد تروما و پیوند بافت ممکن است نیاز به تزریق خون باشد)
- اطفال زیر ۲ سال یا بزرگسال بالای ۶۰ سال مگر در صورت ضرورت

- وجود اخلاط فاسد بسیار در بدن که در این حالت باید ابتدا با فصد، حجامت، قی کردن یا دارو پاکسازی اولیه صورت گیرد.
- درد شدید: اما هرگاه ترس این باشد که به دنبال درد ورم در اعضای اصلی و مهم ایجاد شود یا در اعضاء داخلی ورم اتفاق افتاده باشد مانند ذات الجنب (عفونت پلور) در این صورت اگر شرایط فصد یا زالو وجود داشته باشد می‌توان انجام داد.
- بعد از حمام محل (حمام‌های قدیمی و یا سونا)
- بعد از روابط زناشویی
- افراد لاغر کم خون اگر خون حقیقتاً کم باشد (کم‌خونی شدید)
- افراد چاق شحمی (کم عضله - متخلخل - پف آلود)
- در حالت سیری و پری معده از غذا و یا روده‌ها از فضولات (مدفوع): اما اگر معده از غذا و روده‌ها از مواد زائد پر باشد و زالودرمانی نیز در آن واجب شود ابتدا باید برای تخلیه معده قی و برای تخلیه روده‌ها تنقیه کرده و پس از استراحت طبیعت زالودرمانی انجام شود.
- کسانی که فم معده (دهانه معده) حساس و یا ضعیف دارند نباید زالودرمانی شوند به‌خصوص هنگامی که معده خالی باشد (ناشتا) و اگر ضرورت شدید ایجاد کرد در حالت ناشتا فصد شود قبل از زالودرمانی خوراک لطیف کمی بخورند.
- خانم حامله مگر در شرایطی برای حفظ سلامت مادر یا جنین ضروری باشد.
- خانمی که در دوره عادت ماهیانه است مگر برای بند آوردن خونریزی شدید یا درمان یک بیماری شدید و حاد
- در تب‌های شدید همراه با التهاب زیاد
- افراد دچار نارسایی شریانی، سرطان خون (لوکمی)
- کسانی که داروهای مهار کننده سیستم ایمنی مصرف می‌کنند.

ن) مدت زمان ارائه هر واحد خدمت:

زالودرمانی توسط پزشک عمومی و کارشناس دوره‌دیده قابل ارائه نمی‌باشد و تنها پزشک متخصص طب ایرانی یا Ph.D طب ایرانی صلاحیت ارائه خدمت مذکور را دارند.

ردیف	عنوان تخصص	میزان تحصیلات	مدت زمان مشارکت در فرایند ارائه خدمت	نوع مشارکت در قبل، حین و بعد از ارائه خدمت
۱	متخصص طب سنتی ایران و پزشک PhD طب سنتی	دکترای تخصصی	۳۰ دقیقه	دستور خدمت ارائه خدمت ارزیابی نتایج حاصله
۲	کارشناس دوره‌دیده*	لیسانس پرستاری یا مامایی دوره‌دیده	۳۰ دقیقه	همکاری در انجام فرآیند (دستیار)
۳	پذیرش*	دیپلم	۱۰ دقیقه	پیگیری مسائل اداری - مالی

ردیف	عنوان تخصص	میزان تحصیلات	مدت زمان مشارکت در فرایند ارائه خدمت	نوع مشارکت در قبل، حین و بعد از ارائه خدمت
۴	خدمات *	سیکل	۱۵ دقیقه	جابه جایی وسایل و نظافت اتاق، شستشو وسایل

* حضور موارد ستاره دار الزامی نمی باشد.

س) مدت اقامت در بخش های مختلف بستری جهت ارائه هر بار خدمت مربوطه:

زالدورمانی در همه افراد نیاز به بستری ندارد اما بیمار در همان محل زالو درمانی باید ۳۰ دقیقه پس از پایان خدمت تحت نظر باشد. نیاز به اتاق دارای تخت جهت زیر نظر گرفتن بیمار و کنترل علائم حیاتی در این مدت وجود دارد. در صورتی که زالدورمانی برای بیمار بستری بعد از جراحی انجام شود مدت اقامت تا ثبات علائم حیاتی بیمار باید ادامه یابد.

ع) موارد ضروری جهت آموزش به بیمار

توصیه های قبل از زالدورمانی:

۱. جهت استمداد از پروردگار متعال برای شفا یافتن و گرفتن نتیجه درمانی بهتر، با وضو باشید و صلوات بفرستید.
۲. هشت ساعت قبل از زالدورمانی، از مصرف غذاهای با مزاج سرد (مثل لبنیات و...)، خوراکی های شور، ترشیجات، تخم مرغ و ماهی پرهیز شود.
۳. با شکم گرسنه یا خیلی پر زالدورمانی نکنید.
۴. یک ساعت قبل از زالدورمانی، مصرف انار یا نوشیدن آب انار، شربت آب عسل یا مایعات فراوان توصیه می شود.
۵. در صورت ابتلا یا شک به بیماری های واگیردار (از قبیل هپاتیت، ایدز و...)، اختلالات انعقادی (مثل هموفیلی و...)، و یا مصرف داروهای رقیق کننده خون (مثل آسپرین، وارفارین، هپارین، پلاویکس و...) و سابقه حساسیت و حملات تشنجی و صرع، حتما پزشک خود را مطلع سازید.
۶. اگر اهدای خون و دریافت آن به هر علتی برای شما ممنوع شده است حتما پزشک خود را مطلع سازید.
۷. زالدورمانی بانوان در دوران بارداری و همه ایام عادت ماهیانه، ممنوع است.
۸. موها را در موضع زالدورمانی کوتاه کنید.
۹. قبل از زالدورمانی از شستن محل با صابون های معطر خودداری کنید.

۱۰. بهتر است از ۲۴ ساعت قبل از زالودرمانی، از عمل زناشویی (مقاربت)، حمام طولانی، عصبانیت، ترس و حتی شادی زیاد

دوری کنید.

توصیه های بعد از زالودرمانی:

- ۱- تا سه روز بعد از زالودرمانی موضع را نشوید.
- ۲- طی ۶ ساعت اولیه پس از زالودرمانی، نخوابید. اما استراحت بدنی و ذهنی (پرهیز از تنش و عصبانیت، مطالعه، تلویزیون، مهمانی یا ...) توصیه می شود.
- ۳- برای رفع ضعف در ساعات اولیه بعد از زالودرمانی خوردن شربت عسل توصیه می شود.
- ۴- تا ۱۲ ساعت بعد از زالودرمانی، از مصرف سیگار، قهوه، کاکائو، آدامس، نوشابه و ترشیجات، پرهیز کنید.
- ۵- تا ۲۴ ساعت بعد از زالودرمانی، از مصرف خوراکی های با مزاج بسیار گرم یا بسیار سردمانند ماهی، لبنیات و غذاهای شور و غذاهای تند و تیز پرهیز کنید و در عوض خوراکی های لطیف و زودهضم مانند سوپ با گوشت پرندگان کوچک میل کنید.
- ۶- تا ۲۴ ساعت بعد از زالودرمانی، ورزش، سفر و کار سنگین انجام ندهید.
- ۷- تا ۲۴ ساعت پس از زالودرمانی، مقاربت جنسی ممنوع است.
- ۸- مختصری سوزش، درد و خونریزی تا دو روز بعد از زالودرمانی از پیامدهای طبیعی این روش درمانی است اما در صورت ایجاد درد، خارش، تورم موضع یا طولانی شدن خونریزی از پزشک خود راهنمایی بگیرید.

منابع:

1. Aghili Shirazi M. Kholase al hekma (Persian). Nazem E, editor. Quom: Esmailian; 2006.
2. Arzani MA. Mofarah al-Gholoob (lithograph in Persian). Lahore: Eslamiah Press; 1915. pp. 297-325.
3. Jorjani SI. Al- Aghraz al- Tebbieh va al- Mabahas al-Alayieh [Medical Pursuits. Tehran: Tehran University Press; 2005. p. 631.
4. Azam Khan M. Exir Azam (Persian) Vol.1. Tehran: Institute of Meical History, Islamic Medicine and Complementary Medicine; 2008. pp. 65-198.
5. Arzani MA. In: Teb-e-Akbari [Akbari's Medicine]. Ehya Teb e Tabiee O, editor. Tehran: Jalaeddin Press; 2008. pp. 641-2.

6. Gilani MK. In: Hefz al-Sehat Naseri. Choopani R, editor. Tehran: Almaee Press; 2009.
7. Whitaker IS, Oboumarzouk O, Rozen WM, Naderi N, Balasubramanian SP, Azzopardi EA, et al. The efficacy of medicinal leeches in plastic and reconstructive surgery: A systematic review of 277 reported clinical cases. Vol. 32, *Microsurgery*. 2012. p. 240–50.
8. Herlin C, Bertheuil N, Bekara F, Boissiere F, Sinna R, Chaput B. Leech therapy in flap salvage: Systematic review and practical recommendations. Vol. 62, *Annales de Chirurgie Plastique Esthetique*. Elsevier Masson SAS; 2017. p. e1–13.
9. Abdullah S, Dar L, Rashid A, Tewari A. Hirudotherapy /Leech therapy: Applications and Indications in Surgery. *Arch Clin Exp Surg*. 2012;1(3):172.
10. Wollina U, Heinig B, Nowak A. Medical Leech Therapy (Hirudotherapy). *Our Dermatology Online*. 2016 Jan 7;7(1):91–6.
11. Singh AP. Medicinal leech therapy (Hirudotherapy) : A brief overview. *Complement Ther Clin Pract* [Internet]. 2010;16(4):213–5. Available from: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1744388109001339>
12. Das BK. An Overview on Hirudotherapy/Leech therapy. *Indian Research Journal of Pharmacy and Science*. 2014.
13. Hohmann CD, Stange R, Steckhan N, Robens S, Ostermann T, Paetow A, et al. The Effectiveness of Leech Therapy in Chronic Low Back Pain. *Dtsch Arztebl Int*. 2018 Nov 23;115(47):785–92.
14. Lauche R, Cramer H, Langhorst J, Dobos G. A Systematic Review and Meta-Analysis of Medical Leech Therapy for Osteoarthritis of the Knee [Internet]. 2013. Available from: www.clinicalpain.com
15. Gunawan F, Wibowo YR, Bunawan NC, Turner JH. Controversy: Hirudotherapy (Leech Therapy) as an Alternative Treatment for Osteoarthritis.

• تاریخ اعتبار این راهنما از زمان ابلاغ به مدت ۳ سال می باشد و بعد از اتمام مهلت زمانی میبایست ویرایش صورت پذیرد.

بسمه تعالی

فرم تدوین راهنمای تجویز

عنوان استاندارد	کد RVU	کاربرد خدمت		افراد صاحب صلاحیت جهت تجویز	ارائه کنندگان اصلی صاحب صلاحیت	شرط تجویز		محل ارائه خدمت	تواتر خدمتی		مدت زمان ارائه
		بستری	سرپایی			اندیکاسیون	کنترل اندیکاسیون		تعداد دفعات مورد نیاز	فواصل انجام	
زالودرمانی	۹۰۱۷۹۲ ۹۰۱۷۹۳	در اندیکاسیون‌هایی مانند پیوند بافتی، هماتوم بعد از جراحی، بیماری‌های قلب و عروق در شرایط بیمارستانی برای بیماران بستری با PhD مشاوره پزشک متخصص طب سنتی ایرانی	*	پزشک PhD طب سنتی و متخصص طب سنتی ایرانی	پزشک PhD طب سنتی و متخصص طب سنتی ایرانی	کسانی که شرایط و تسریع بهبودی پیوندهای عضوی، گرفت‌ها و فلپ‌ها هماتوم‌های بعد از جراحی و ناشی از تروما واریس، فلبیت‌ها و سایر اختلالات انعقادی کمک به بهبود ورم و زخم پا مانند زخم پای دیابتی تسکین درد و بهبود عملکرد اندام در بیماری‌های مفصلی مانند درد کمر و استئوآرتریت وریدهای ترومبوزه درجه ۳ در هموروئید بیماری‌های پوستی مانند درماتیت آتوپیک و اگزما، پسوریازیس، هرپس	کسانی که شرایط و ملاحظات قبل از زالودرمانی (که در بند ج ذکر شده) را رعایت نکرده باشند. بیمارانی که اختلال و انعقادی خونریزی دهنده مانند هموفیلی دارند یا داروی ضد انعقادی خود را از ۲۴ ساعت قبل قطع نکرده‌اند. کسانی که تزریق خون ممنوع است سن زیر ۲ سال یا بالای ۶۰ سال مگر در صورت ضرورت	مطب و سلامتکده بیمارستان اتاق ۶ متری با تهویه و نور مناسب، دیوار و کف قابل شستشو	بر حسب نیاز بیمار و تشخیص پزشک تا زمانی که هموگلوبین بیمار کمتر از ۸ نشود قابل تکرار است و در این صورت نیاز به تزریق خون وجود دارد	بر حسب نیاز بیمار و تشخیص پزشک هر ۲ ساعت قابل تکرار است (در درمان نکرور بافت)	۳۰- ۴۵ دقیقه

				بیماریهای التهابی دهان و دندان مانند سیالادنتیت (التهاب مزمن غدد بزاقی) ناپارووری زنان و مردان اندومتريوز، فیبروماستوپاتی بیماریهای التهابی و ترومای چشم مانند هماتوم پره ارییتال، گلوکوم، کاتاراکت بیماریهای گوارشی مانند کله سیستیت، پانکراتیت، هپاتیت، زخم معده بیماریهای تنفسی مانند آسم و رینوفارنژیت حاد و عفونت مزمن گوش کنترل فشار خون، ایسکمی قلبی و سکته مغزی به عنوان ضد انعقاد وجود پری و بد انباشت در بدن قبل از پاکسازی اولیه درد شدید بعد از حمام محلل (حمامهای قدیمی و یا سونا) بعد از روابط زناشویی افراد لاغر با کم خونی شدید افراد چاق شحمی (کم عضله) خانم حامله مگر در شرایطی برای حفظ سلامت مادر یا جنین ضروری باشد. خانمی که در دوره عادت ماهیانه در تبهای شدید همراه با التهاب زیاد						
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

				افراد دچار نارسایی شریانی، سرطان خون(لوکمی) کسانی که داروهای مهار کننده سیستم ایمنی مصرف می کنند							
--	--	--	--	---	--	--	--	--	--	--	--

- تاریخ اعتبار این راهنما از زمان ابلاغ به مدت ۳ سال می باشد و بعد از اتمام مهلت زمانی میبایست ویرایش صورت پذیرد.